

Wyniki analizy metaloznawczej wędzidla z Mymonia, pow. Sanok

Z wędzidla pobrano 5 próbek do badań metaloznawczych. Pozycja ich oznaczona jest kolejnymi numerami¹ na Ryc. 1. Przedmiot przebadano metalograficznie pod kątem technologii wykonania oraz struktury metalu.

Fragmety oznaczone nr 1 i 2 oraz 3 i 5 sporządzone były z czystego żelaza o bardzo zróżnicowanej wielkości ziarn ferrytu. Obok fragmentów ferrytycznych o wielkości ziarn 8 wg ASTM spotyka się olbrzymie ziarna ferrytu 1 wg ASTM. Świadczy to o niejednorodnym nagrzaniu przedmiotu do przekucia oraz o nierównomiernym przekuwaniu. Fragmenty wędzidla poddawane silniejszej deformacji plastycznej zawierają znacznie więcej drobnoziarnistego ferrytu oraz noszą liczne ślady przekucia. Fragmenty te są w bardzo silnym stopniu naazotowane. Azot występuje w nich w postaci fazy alfa (drobne, cienkie przecinki) oraz fazy gama (długie igły).

Inne wtrącenia żuźlowe są znacznie wydłużone w kierunku przeróbki plastycznej przedmiotu. Są to przeważnie czarne krystaliczne krzemiany żelaza, chociaż występują również wtrącenia dwufazowe typu FeO (wistyt na tle fajalitu). Większość wtrąceń dwufazowych wy-

stępuje we fragmencie 1. Warstwa produktów niskotemperaturowego utleniania jest gruba, częściowo tylko przekryształizowana. Świadczy ona o starożytnym pochodzeniu przedmiotu.

Na większą uwagę ze względu na strukturę metalu zasługuje fragment 4. Jest to jedyny fragment wędzidla nie wykazujący śladów naazotowania. Ponadto w strukturze tego metalu można zauważyć nawęglenie do 0,3% C, przy czym przy krawędzi próbki widoczne jest odwęglenie. Struktura metalu w części nawęglonej składa się z perlitu pasemkowego, oraz ferrytu. Wtrącenia żuźlowe oraz charakter warstwy produktów niskotemperaturowego utleniania świadczy o starożytnym pochodzeniu tego fragmentu.

Ze względu na charakter struktury (brak azotków oraz nawęglenie) należałoby przypuszczać, że fragment ten został wykonany z innego kawałka żelaza niż pozostałe.

¹ Patrz M. Cabalska — Wędzidło typu huńskiego z Mymonia, pow. Sanok, zam. w niniejszym wydawnictwie.

Edward Pudelko

Ratownicze badania archeologiczne w Sierakoścach, pow. Przemyśl

Z ramienia Konserwatora Zabytków Archeologicznych Woj. Rzeszowskiego w drugiej połowie sierpnia br. przeprowadzono ratownicze prace wykopaliskowe w Sierakoścach, pow. Przemyśl na stan. nr 1 w obrębie parceli należącej do Ignacego Wajdy (Nr 77). W czasie badań zostały dokonane przez autora tego sprawozdania poszukiwania terenowe w najbliższej okolicy wspomnianej miejscowości. Opiekę naukową nad pracami sprawował mgr Antoni Kunysz.

Stanowisko nr 1 w Sierakoścach leży na skraju górnej terasy lewego brzegu rzeki Wiar, wpadającej do Sanu w okolicy Przemyśla. Wzdłuż biegu tej terasy rozłożyła się wieś. W górę nad zabudowaniami ciągną się pola uprawne o glebach bardzo urodzajnych. Działka nr 77 leży w południowo-zachodnim krańcu wsi w pobliżu „Grodziska” w Sólcy.

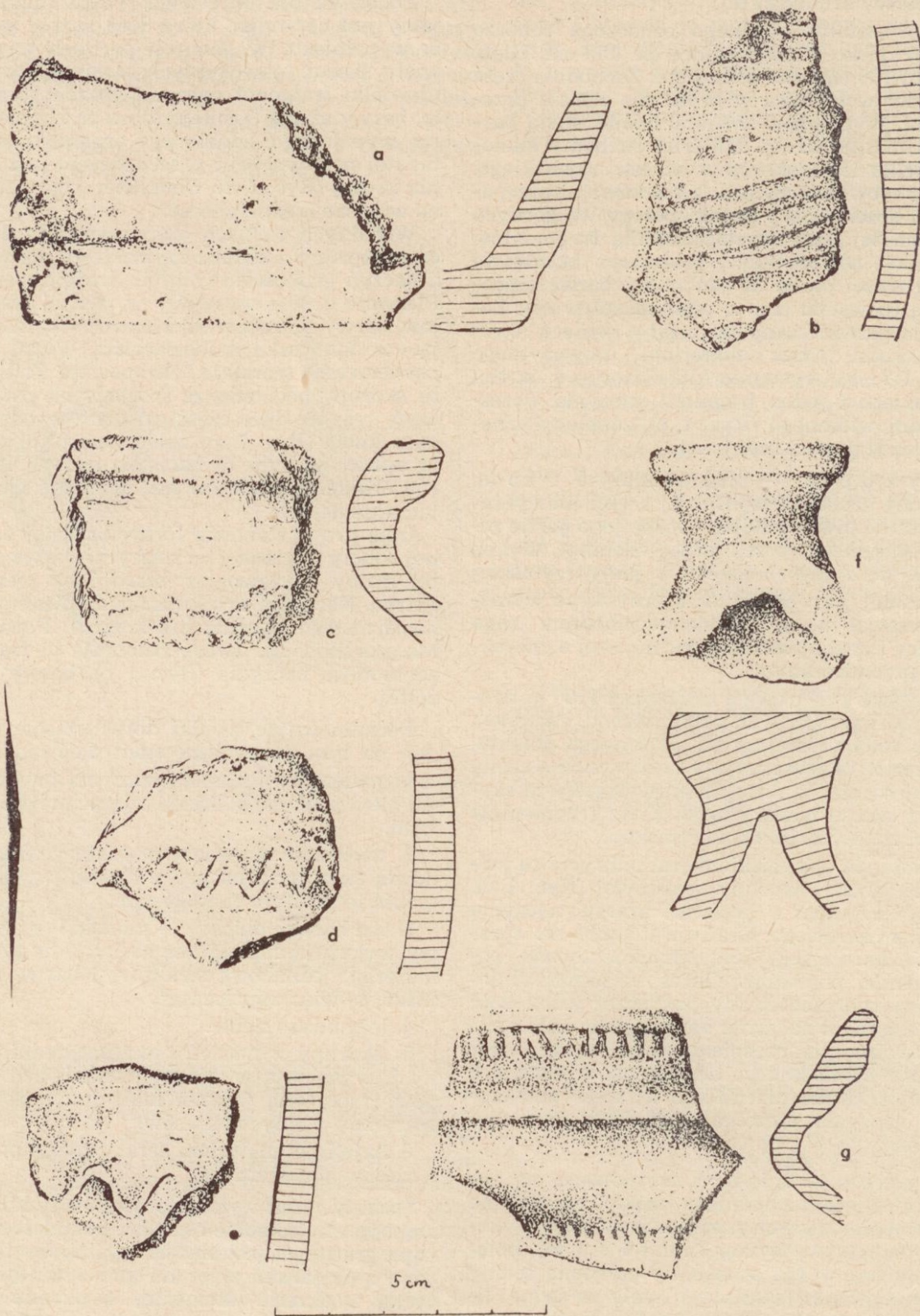
Celem badań było ustalenie charakteru osadnictwa w obrębie nowobudowanego domu. Wiadomo było bowiem z poprzednich badań¹ o istnieniu „ciemnych plam”, które uległy zniszczeniu, a także o występowaniu tu materiału prehistorycznego. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono występowanie osadnictwa

z trzech epok prehistorycznych a mianowicie: z okresu leteńskiego, rzymskiego i wczesnośredniowiecznego. Obok tego znaleziono ślady dość intensywnego osadnictwa czasów nowożytnych. Badania zwiadowcze uwieńczone zostały uzyskaniem ciekawego okazu toporka kamiennego.

Wykopy na stan. nr 1 usytuowane zostały w południowej partii budowanego domu tam, gdzie warstwy kulturowe nie zostały jeszcze zniszczone przez prace ziemne. Ogółem przekopano około 40 m² powierzchni.

Wykop 1 — o wymiarach 1 × 10 m, założony został na pochyłości terenu prostopadle do frontowego muru domu. Celem jego było uchwycenie południowego zasięgu osady i ustalenie pierwotnego ukształtowania powierzchni.

W górnych partiach sondażu do głęb. 110 cm wystąpiły kolejno: warstwa spalenizny z ostatniej wojny, humus, a następnie gruba warstwa szarej ziemi zawierającej duże ilości skorup z naczyń nowożytnych i kości zwierzęce. Nielicznie wystąpiły tu też ułamki naczyń z okresu rzymskiego. Na poziomie 110 cm w północnej górnej części wykopu ukazał się owalny zarys małej jamy, niżej zaś wystąpiła warstwa kultu-

Ryc. 1. Sierakośce, pow. Przemyśl. a — fragment dna naczynia z wykopu 3, b — fragment naczynia z ornamentem motylkowym z wykopu 4, c — brzeg naczynia grafitowego z wykopu 2, d — fragment naczynia z ornamentem w postaci linii falistej z wykopu 1, e — fragment naczynia zdobionego ornamentem w postaci linii falistej z wykopu 2 z warstwy przemieszanej, f—g — fragmenty ceramiki nowożytnej ze skupiska A wykopu 1

rowa o charakterze przemieszonym. Obie te części przedzielone były warstwą gliny calcowej, barwy brudnożółtej.

Jama kształtu owalnego oznaczona roboczo jako skupisko B ma średnicę ok. 150 cm. Głęb. obiektu 160 cm, dno półkuliste. Zachodnia część tej jamy wchodząca w profil nie została przekopana. Wypełnisko zawiera ziemię tłustą barwy brunatnoczarnej. Materiał ruchomy stanowi wielka ilość skorup z okresu rzymskiego, kości i zęby zwierzęce, a także kawałki przepalonego krzemienia i grudki polepy. W górnych partiach tej jamy wystąpiło kilka fragmentów ceramiki nowożytniej. Warstwa kulturowa o miąższości około 40 cm miała barwę szaroczną (powstała ona w wyniku spływów). Zawierała przemieszany materiał z różnych okresów czasu. Obok materiału nowożytnego (Ryc. 1 f—g), wystąpiło kilka skorup z okresu rzymskiego i jeden fragment naczynia wczesnośredniowiecznego (Ryc. 1 e), zdobiony ornamentem w postaci linii falistej.

Wykop 2 — miał wymiary $5 \times 4,5$ m. Założony został w zachodniej części niewybranej jeszcze piwnicy domu. Górne jego partie zostały zniszczone przez prace ziemne. Wykop składa się z dwóch części: z jamy rzymskiej oznaczonej jako obiekt A, której zarys wyraźnie rysował się w północno-zachodnim rogu piwnicy i grubej warstwy kulturowej o charakterze przemieszonym.

Warstwę kulturową o miąższości 110 cm tworzyły zsuwy z górnych partii terenu. Warstwa ta ma kolor jaśniejszy od właściwego obiektu, a materiał tu występujący nosi wyraźne cechy przemieszania. W dużej ilości wystąpiły tu skorupy z okresu nowożytnego. Kilka fragmentów wiązać należy z okresem rzymskim.

Ciekawym znaleziskiem jest odkrycie tu celtyckiej, grubej skorupy grafitowej (Ryc. 1 c). Jest to fragment z grubego brzegu naczynia szerokootworowego. Grafitowa domieszka sprawia, że barwa jego jest czarnometaliczna, powierzchnia porowata. Okres wczesnośredniowieczny reprezentowany jest przez jeden dość duży fragment naczynia toczonego na kole z silnie wywinętym brzegiem na zewnątrz. Kolor skorupy ciemnoszary, domieszka schudzająca w postaci drobnoziarnistego kwarcu, powierzchnia naczynia szorstka. Okaz ten jest niezdobiony.

Wykopy 3 i 4 — usytuowane na zewnątrz muru zachodniego miały za zadanie uchwycenie dalszych partii odkrytego w wykopie 2 obiektu A. Wykop 3 miał 5×1 m, umieszczony był w ten sposób, że północne ściany odkrywek 2 i 3 (patrz plan) leżały na jednej linii. Wykop 4 o wymiarach 3×1 m biegł równoległe do muru zachodniego.

Uchwycony za pomocą tych trzech wykopów obiekt A, to owalna jama o wymiarach $3,4 \times 2,2$ m zniszczona częściowo przez prace ziemne. Wypełnisko zawierające ziemię barwy brunatno-czarnej, tłustą, lśniąca, sięga do głęb. 1 m. Od strony północnej, wschodniej i zachodniej zarys plamy wyraźnie oddziela się od żół-

to-gliniastego calca, ze strony południowej przylega wspomniana już warstwa kulturowa.

Podstawą dla określenia wieku opisywanej jamy jest ceramika, która dość licznie zalegała w wypełnisku. W górnych partiach wystąpiło wiele skorup nowożytnych, wystąpił tu także niewielki fragment naczynia toczonego na kole, barwy szarej (jaśniejszej na przełomie) dobrze wypalonego, zdobionego ornamentem linii falistej pojedynczej i przechodzącej pod nią linią prostą (Ryc. 1 d). Charakter jego wskazuje na wczesne średniowiecze.

W dolnych partiach jamy wystąpiły dość liczne skorupy z okresu rzymskiego, pochodzące z naczyń grubościennych i średniościennych. Pierwsze z nich wystąpiły w postaci fragmentów barwy szaroczarnej i szarozółtej, zawierających domieszkę gruboziarnistą. Wypał dobry, powierzchnie szorstkie i chropowate. Znalezione tu skorupy pochodzą ze środkowych partii naczyni, jedynie duża część garnka z wyodrębnionym dnem (Ryc. 1 a), znaleziona tutaj pozwala sądzić, że były to naczynia dużych rozmiarów. Kilka fragmentów nosi wyraźne ślady obtaczania na kole.

Inną grupę stanowią formy bardziej delikatnej roboty o ściankach cieńszych. Barwa skorup tej grupy z zewnątrz szarozółta, wewnątrz czarna. Naczynia te schudzano domieszką drobnoziarnistego tłuczniwa lub kwarcu. Powierzchnie szorstkie. Na uwagę zasługuje tu fragment zdobionego naczynia (Ryc. 1 b), barwy szarozółtej.

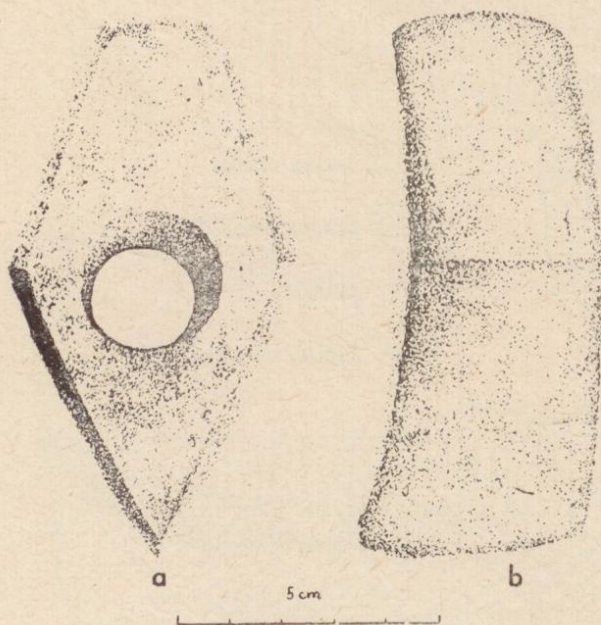
Podsumowując wyniki dotychczasowych badań na tym stanowisku stwierdzić można, że:

1. znaleziony fragment naczynia grafitowego zdaniem prof. dr R. Jamki wiązać można z Celtami.
2. większość materiału prehistorycznego stanowią skorupy z naczyń z okresu rzymskiego o dość jednolitym charakterze.
3. oba badane obiekty — mieszkalny i zasobowy wykazują analogiczne cechy, a to: podobny materiał, jednakową strukturę i barwę wypełniska, są więc współczesne.
4. leżą blisko siebie.
5. skorupy z naczyń wczesnośredniowiecznych występują w górnych warstwach wykopów i stanowią jedynie małą przymieszkę do materiału z innych okresów.
6. najwięcej materiału ceramicznego pochodzi z czasów nowożytnych.

Badany teren wykazuje więc ślady kilku następujących po sobie okresów osadnictwa. Skorupa grafitowa jest śladem kontaktów tego terenu z obszarami zajęтыми przez kulturę celtycką w okresie lateńskim. W okresie rzymskim założono tu osadę, której ślady zachowały się w postaci odkrytych jam. Obiekt A jest prawdopodobnie pozostałością domostwa, a mała owalna jama mogła spełniać w stosunku do niego (lub raczej do innego zniszczonego już przez prace ziemne obiektu), rolę pomocniczą jako jama zasobowa. Mieszkańcy tej osady zajmowali się uprawą roli, hodowlą bydła, wyrabiali też naczynia gliniane. Świadczą o tym znalezione

tu kawałki polepy z odciskami ziarna oraz znalezione w wypełniku kości zwierząt.

Charakter ceramiki z ostatnich badań, a także fakt znalezienia tu w roku ubiegłym skorupy z naczyńia „ceramiki siwej”² pozwala odnieść chronologię trwania tego osadnictwa do okresu późnorzymskiego i datować go przypuszczalnie na III—IV wiek. Jest to więc jeszcze jedna osada związana przypuszczalnie z południową penetracją kultury przeworskiej.

Ryc. 2. Sierakoście, pow. Przemyśl. a—b — luźnie znalezione toporek kamienny.

Okres wczesnośredniowieczny zostawił po sobie tylko nikłe ślady w postaci skorup luźnie występujących w kilku punktach wykopów. Datować je można ramowo na XI—XIII wiek. Zasadzenie tego okresu było krótkotrwałe, a warstwy jego zostały zniszczone przez intensywne osadnictwo czasów nowożytnych. O tym ostatnim świadczą grube warstwy z materiałem ceramicznym z różnych wieków.

Najstarsze ślady osadnictwa tego terenu wiążą się z epoką neolitu. Osadnictwo tego okresu w Sierakościach znane jest od dawna. W Muzeum w Przemyślu znajduje się duża ilość luźnie znalezionych w okolicy wsi wyrobów krzemiennych. Zabytki te nie zostały dotychczas opublikowane.

Z tymi czasami związany też jest uzyskany w trakcie tegorocznych badań toporek kamienny. Znaleziony on został luźnie w okolicy Wiaru. Okaz (Ryc. 2 a—b), sporządzony z kamienia barwy szaroczarnej, dobrze wygładzony. Na obuchu ślady używalności w postaci licznych zbić. Egzemplarz posiadał następujące wymiary: długość 10,3 cm, szerokość 5,5 cm, średnicę otworu 2,6 cm. Prawdopodobnie należy go wiązać z okresem kultury ceramiki sznurowej na tym terenie. Materiały z badań złożono w Muzeum Ziemi Przemyskiej w Przemyślu.

PRZYPISY

¹ W roku ubiegłym badania powierzchniowe prowadzili tu A. Kunysz i J. Kowalczyk. A. Kunysz, „Powierzchniowe i zwiadowcze badania archeologiczne w pow. przemyskim w r. 1964”, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1964. Rzeszów 1964, s. 52—53.

² Op. cit. s. 52, Ryc. 1 a.

Aleksandra Gruszczyńska

Badania archeologiczne na wczesnośredniowiecznej osadzie w Rzeszowie — Staromieściu

Podczas badań na neolitycznej osadzie w Rzeszowie — Staromieściu, odkryto 10 jam wczesnośredniowiecznych. Dane odnośnie lokalizacji stanowiska i przebiegu prac podano w artykule T. Aksamita „Badania osad neolitycznych na terenie Rzeszowa” zam. w niniejszym wydawnictwie. Odkryte jamy były kształtu prawie okrągłego lub prostokątów z zaokrąglonymi rogami. Wymiary najmniejszej z nich wynosiły 180 × 80 cm, największej 420 × 180 cm. Zarysy jam ukazywały się na głębokości 60—80 cm od powierzchni gruntu. W większości wypełnik jam stanowiła czarna ziemia z wkładkami grudek polepy, węgla drzewnego, fragmentów naczyń, kości. W partii północno-wschodniej omawianego stanowiska, jamy wczesnośredniowieczne były wkopane w skupiska neolityczne. Wśród odkrytych obiektów jamy nr 10, 14, 15 wyróżniały się wielkością oraz dużą zawartością materiału archeologicz-

nego. Jamy nr 10 i 14 spełniały zapewne funkcję mieszkalną, pozostałe zaś były przeznaczone do celów gospodarczych.

Jama nr 10 kształtu owalnego o wymiarach 282 × 140 cm, zarysowała się na głębokości 80 cm (Ryc. 1). Miąższość jej wynosiła 80 cm. Ściany wschodnia i zachodnia opadały prostopadle w dół, pozostałe schodkowato. Dno jamy było prawie równe. Przy ścianie północnej wystąpił pas polepy biegnący niemal przez całą jej długość. Prawdopodobnie była to przepalona ściana. W partii środkowej jamy zalegała bardzo czarna ziemia z dużą ilością węgla drzewnego, a po bokach ziemia ciemno-szara z wkładkami grudek polepy i węgla drzewnych. W wypełniku jamy zwłaszcza w górnej partii znaleziono wiele fragmentów ceramiki oraz kości. Z ciekawszych naczyń wymienić należy:

Naczynie zachowane prawie w całości w górnej partii. Charakteryzuje się ono okrągłą kra-